

סימן נו - נגינה בקונצרטים שיש בהם שירת נשים

שאלה

אני לומד נגינה, וגם לומד במגמת מוזיקה בבית הספר. במסגרת הדרישות של המגמה, אני צריך להיות חבר בהרכב, ולהשתתף בכל מיני הופעות. ההרכב שלנו הוא הרכב של נגנים בלבד, אבל מפעם לפעם, בההופעות שנדרשות במסגרת המגמה, אנחנו צריכים לנגן שירים, שהמנהל של ההופעה בקונסרבטוריום שבו אני לומד ומנגן, אומר שהם צריכים לבוא יחד עם זמרת (בדווקא, ולא זמר), ואז יוצא, שאנחנו מנגנים יחד עם זמרת.

בנוסף, כיוון שיש כמה הרכבים שמופיעים בכל קונצרט כזה, אז כשאנחנו לא מנגנים, אנחנו חלק מהקהל. במיוחד אם מדובר בהופעות 'רשמיות' (למשל, בטקסי יום הזכרון), מצפים מאיתנו להיות חלק מהקהל, ולא לצאת, ואז יוצא שאני צריך להקשיב להופעות של הרכבים שיש בהם גם נשים ששרות.

השאלה היא, אם מותר לי להופיע כך? האם אני צריך לסרב לנגן כשיש נשים ששרות? האם אני צריך לצאת כשאני יושב בקהל ויש נשים ששרות?

תשובה

מלכתחילה, יש להשתדל להימנע מלהופיע כנגן המלווה זמרת בהופעה בפני גברים. זה בעייתי גם במובן שאתה שומע את קולה של אשה ששרה, וגם בגלל שאתה מלווה אותה בהופעה בפני קהל שיש בו גם גברים, כך שיש כאן צד של 'מסייע ידי עוברי עבירה'.

גם ישיבה בהופעות של זמרת אינה ראויה.

עם זאת, בנדון השאלה, לא מדובר בבחירה שלך להופיע עם זמרת, אלא במשהו שנכפה עליך במסגרת הצורך לעשות בגרות במוזיקה.

במידת האפשר, עליך להשתדל להימנע מראש מהופעות עם זמרת, ואם כבר יש הופעות כאלו, עדיף שיהיו עם זמרת וגם זמר, שיש פוסקים שסוברים שזה קצת יותר קל.

כשאינך יכול להימנע, מותר לנגן בהרכב במקרה כזה, כל זמן שאתה עסוק במוזיקה, ואינך מתכוון להנות מקולה של הזמרת.

משיקולים דומים, כשאתה יושב בקהל, נכון יותר להשתדל להימנע מלשבת שם כשהזמרת שרה. אולם, אם מדובר במצב שבו עזיבתך אינה מכבדת את המעמד, מותר לך להישאר בהופעה, ואז תשתדל להתרכז במשהו אחר, ולא להקשיב לשירתה.

נימוקים

א. מקור דין קול באשה

הגמרא בברכות (כד.) אומרת:

אמר רבי יצחק, טפח באשה ערוה. למאי? אילימא לאסתכולי בה, והא אמר רב ששת למה מנה הכתוב תכשיטין שבחוץ עם תכשיטין שבפנים? לומר לך, כל המסתכל באצבע קטנה של אשה כאילו מסתכל במקום התורף. אלא באשתו, ולקריאת שמע. אמר רב חסדא, שוק באשה ערוה. שנאמר "גלי שוק עברי נהרות", וכתב "תגל ערותך וגם תראה חרפתך".

אמר שמואל, קול באשה ערוה. שנאמר "כי קולך ערב ומראך נאוה". אמר רב ששת, שער באשה ערוה, שנאמר "שערך כעדר העזים".

בגמרא מבואר, שאסור להסתכל כדי להנות גם באצבע קטנה שבאשה. לכן, דין טפח באשה שמוזכר בגמרא, אינו בהקשר של הסתכלות כדי להנות, אלא בהקשר של איסור קריאת שמע כנגד הערוה.

הרא"ש (על אתר, סימן ג) כותב, שבניגוד לדין של טפח באשה, הדין הנאמר בהקשר של קול, 'קול באשה ערוה', אינו לעניין קריאת שמע, אלא לעניין עצם האיסור להנות ממנו: אמר שמואל קול באשה ערוה שנאמר כי קולך ערב. פירוש לשמוע ולא לענין קריאת שמע.

כך הבין הכסף משנה גם בדעת הרמב"ם, שכן הרמב"ם לא הזכיר את הדין של קול באשה בהלכות קריאת שמע (יחד עם דין טפח באשה, הנזכר בהלכות קריאת שמע ג, טז) אלא בהלכות איסורי ביאה (כא, ב):

...ואסור לאדם לקרוץ בידיו וברגליו או לרמוז בעיניו לאחת מן העריות או לשחוק עמה או להקל ראש ואפילו להריח בשמים שעליה או להביט ביפיה אסור, ומכין למתכוין לדבר זה מכת מרדות.

והמסתכל אפילו באצבע קטנה של אשה ונתכוון להנות כמי שנסתכל במקום התורף ואפילו לשמוע קול הערוה או לראות שעה אסור.

וכך כתבו עוד ראשונים רבים.

ויש ראשונים, שכתבו שהדין של קול באשה נאמר ביחס לקריאת שמע. כך למשל כותב היראים (דפוס חדש סימן שצב):

טפח באשה ערוה ומוקמינן בברכות... לקריאת שמע. דאפילו אשתו, כי מגלה טפח מינה אסור לקרוא קריאת שמע כנגדה... ואמר רב חסדא שוק באשה ערוה דכתיב... ואמר רב ששת שער שבאשה ערוה דכתיב... ואמר שמואל קול באשה ערוה דכתיב כי קולך ערב, פירוש קול של שיר.

וכל הני פירש רב יהודאי גאון ז"ל לענין קריאת שמע.

הלכך, אסור לומר קריאת שמע או דבר קדושה בשמיעת קול שיר של אשה. ובעונותינו בין הגוים אנו יושבים ועת לעשות לה' הפרו תורתך הלכך אין אנו נזהרים מללמוד בשמיעת קול נשים ארמיות.

וכן כתב המרדכי (ברכות רמז פ) בשם רב האי גאון, ורבנו יונה (יז. מדפי הרי"ף ד"ה ערוה בעששית) ועוד ראשונים.

השולחן ערוך (אבן העזר כא, א) העתיק את לשון הרמב"ם, שאסור לשמוע קול ערוה באופן כללי, ובהלכות קריאת שמע (או"ח עה, ג) כתב:

יש ליהדר משמיעת קול זמר אשה בשעת קריאת שמע. הגה: ואפילו באשתו.

כפי הנראה, הבין שהראשונים שפסקו שדין קול באשה נאמר ביחס להלכות קריאת שמע, הבינו שהוא נאמר גם ביחס להלכות אלו, אבל בוודאי גם לדבר העיקרי, של דיני צניעות. ועל כל פנים, בבית יוסף מבואר שלדעתו עיקר להלכה כדעת הרמב"ם, אלא שיש לחשוש לדעות המחמירים שאסור גם לקרוא קריאת שמע כששומע קול אשה.

ב. קול אישה שרגיל בו

לגבי שער אישה כתב הרא"ש (שם):

שער באשה ערוה, בנשים שדרכן לכסות שערן. אבל בתולות שדרכן לילך פרועות

מותר לקרות כנגדן.

אפשר להבין מדברי הרא"ש, שהיות שהדין של בתולות שונה מנשואות, שהבתולות אינן צריכות לכסות את ראשן, שוב אין בשערן 'דין' של שער באשה. אבל בהגהות מיימוניות (הלכות קריאת שמע ג, טז אות ס) נראה אחרת:

וקול, אף על גב דאין נראה לעינים, הרהור מיהא איכא. וכל אלה דוקא שאין רגילות

להגלות אבל בתולה הרגילה בגלוי שער לא חיישינן דליכא הרהור. וכן בקול הרגיל

בו.

הגהות מיימוניות הבין, שכיוון שהשער מגולה, רגילים בו, וממילא אין בו חשש הרהור. והוא כותב שכך הדין גם ביחס לקול. כלומר, קול הרגיל בו, אין בו הרהור.

כך פסק גם הרמ"א (אורח חיים שם), וביאר המשנ"ב (סקי"ח) שהיינו משום שרגיל בו, לא יבוא לידי הרהור.

ערוך השולחן (או"ח עה, ז) כתב:

ועתה בואו ונצווה על פרצות דורינו בעוונותינו הרבים שזה שנים רבות שנפרצו בנות

ישראל בעון זה והולכות בגילוי הראש, וכל מה שצעקו על זה הוא לא לעזר ולא

להועיל. ועתה פשתה המספחת שהנשואות הולכות בשערותן כמו הבתולות או לנו

שעלתה בימינו כך.

מיהו על כל פנים, לדינא נראה שמותר לנו להתפלל ולברך נגד ראשיהן המגולות כיון

שעתה רובן הולכות כך והוה כמקומות המגולים בגופה. וכמו שכתב המרדכי בשם

ראבי"ה וזו לשונו: כל הדברים שהזכרנו לערוה דוקא בדבר שאין רגילות להגלות

אבל בתולה הרגילה בגילוי שיער לא חיישינן דליכא הרהור עכ"ל. וכיון שאצלינו גם

הנשואות כן ממילא דליכא הרהור.

ערוך השולחן כותב, שכשנשים רבות עוברות על ההלכה, ואינן מכסות את ראשן, אף שהן נוהגות שלא כדין, סוף סוף, התוצאה היא ששערן מגולה באופן רגיל, ולכן זה כמו שער הבתולות, שמותר לקרוא קריאת שמע כנגדו.

לפי זה יש מקום לומר, שמי מצוי בסביבה שבה יש נשים רבות מאוד ששרות, וקולן נשמע בהרבה מאוד הזדמנויות, שאולי נאמר שאין בזה חשש הרהור בסתמא, וממילא יהיה מותר לקרוא קריאת שמע כששומע קולן.

הרב יעקב אריאל (קול באשה, תחומין ל, עמ' 212 ואילך) דן בסברא זו. הוא מעלה אפשרות, שיש להבדיל בין שער אשה, שאינו ערוה בעצם, שהרי שערן של הבתולות אינו צריך כיסוי מדינא, לבין קול אשה, שהוא ערוה בעצם. ולכן לדעתו, ההיתר של ערוך השולחן מיוחד לשיער, ולא יהיה רלוונטי במקרה של קול אשה¹. אמנם, הוא מציין גם, שיש פוסקים הסוברים שאין לחלק בין דין הקול לדין השיער, ובשניהם נאמר, שאם רגיל בשמיעת הקול, אין בכך איסור של ערוה.

כפי הנראה, כוונתו כעין דבריו של הגר"י פישר (שו"ת אבן ישראל, ט, סג):

נראה דאין הביאור של קול הרגיל, היינו דווקא קול הרגיל. אלא אפילו קול של זמר,

אם הוא רגיל בו, שרי... ולפי זה שפיר מותר בשבת בשעת זמירות, שגם הבתולות

משתתפות באמירת הזמירות, כיוון שהם מזמרין מקטנותן, והוא קול הרגיל בו.

עם זאת, גם לפי דרכו של הרב פישר, הרב אריאל מגביל את ההיתר:

הפוסקים שהשוו קול באישה לשיער התכוונו לומר, שאדם הרגיל לשמוע את קול

זמרתה של אישה מסוימת, עבורו (בלבד) קולה (של אותה אישה בלבד) נחשב

שגרתו עבורו, כמו דיבורה. והרי דיבור רגיל של אישה אינו ערוה, והוא הדין זמרתה

של אישה מסוימת. אך לא כל זמרה של כל אישה².

לא באתי להכריע בשאלה האם מותר לגבר לשמוע שירת נשים בימינו, במסגרת התשובה הנוכחית, ופשטות הדברים בפוסקים היא לאסור הקשבה לנשים שרות כשרואה אותן³. נציין, שפשוט שאם אדם רוצה להנות משמיעת קול אשה, וזה מביא אותו לכלל הרהור, פשוט שזה

---

¹ גם ביביע אומר (א, א"ח סימן ו אות יא) כתב שלא לסמוך על סברא כזו:

ואל יקחך לבך לומר דהשתא חשיבי כרגילים בקול נשים ואין לחוש להרהור, וכעין מה שכתב הר"ח דלרגיל בקול מותר (אלא דהתם רוצה לומר, קול הרגיל בו שאינו של זמר), שאין לנו לומר דברים אלו מדעתנו כל שאינו מפורש בש"ס ופוסקים.

² בהמשך דבריו, נראה שגם הוא סבור שהמצב בימינו קצת שונה מבעבר, וכותב לא למחות ביד הנוהגים לשיר שירה בציבור, אם מדובר בשירים ערכיים. אם כי נראה, שעיקר סמיכתו היא על הקולא של השרידי אש (חלק ב סימן ח).

³ מסתבר מאוד שיש מקום לחלק בין ציבורים שונים, גם בתוך העולם הדתי. לא הרי הוויית עולמו של בחור שגדל בחברה חרדית, כבחור שגדל בסניפי בני עקיבא מעורבים, ואכמ"ל.

אסור. הדיון שהוזכר כאן הוא במי שיודע בוודאי לומר ששמיעת הקול אינה מביאה אותו לידי הרהור⁴.

---

⁴ אציין לתשובה הקודמת (סימן נה) לגבי איסור נגיעה של חיבה שאינה מינית, בסעיף "איסור חיבוק ונישוק של חיבה בלבד", מה שדנתי בדברי הריטב"א לגבי "הכל לשם שמים". וראו דבריו של הרב ברוך גיגי, ראש ישיבת הר עציון, "תגובה לרב ביגמן בעניין קול באשה ערווה", וזאת ליהודה כרך ב.

ג. כשאין כוונה להנות

נחזור לדברי הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה:

...ואסור לאדם לקרוץ בידי וברגליו או לרמוז בעיניו לאחת מן העריות או לשחוק עמה או להקל ראש ואפילו להריח בשמים שעליה או להביט ביפיה אסור, ומכין למתכוין לדבר זה מכת מרדות.

והמסתכל אפילו באצבע קטנה של אשה ונתכוון להנות כמי שנסתכל במקום התורף ואפילו לשמוע קול הערוה או לראות שעה אסור.

פשטות לשון הרמב"ם היא, שאין איסור בשמיעת קול הערוה, אלא כשמתכוון להנות. שהרי אפילו ביחס להבטה באצבע של אשה, כתב הרמב"ם שהאיסור הוא רק כשמתכוון ליהנות, קל וחומר בשער וקול, שהם, ככל הנראה, קלים יותר (כפי שמדויק מלשון 'ואפילו לשמוע' שכתב הרמב"ם).

כך מבואר בראשונים נוספים. זו לשון ספר החינוך (מצווה קפח):

ואמרו זכרונם לברכה גם כן שאסור להסתכל אפילו בשעה של אשה האסורה לו, ואפילו לשמוע קולה לכוונה שיהנה בה אסור.

וכן היא לשון המאירי (בסוגיה בכרכות):

ובאשה אחרת אפילו באצבע קטנה כל שהוא מכוין לראות או לשמוע אסור בכל שעה להסתכל בה ולשמוע קולה.

אפשר לומר, שזה תלוי במחלוקת הראשונים אם האיסור של קול באשה נאמר גם ביחס לקריאת שמע. כאמור, הגמרא אומרת, לגבי טפח באשה, שאפילו אינו מתכוון להנות, אסור לקרוא קריאת שמע כנגדו. אם כן, לכאורה הוא הדין גם ביחס לקול אשה. וכך נראה מדברי היראים שהזכרנו לעיל:

הלכך, אסור לומר קריאת שמע או דבר קדושה בשמיעת קול שיר של אשה. ובעונותינו בין הגוים אנו יושבים ועת לעשות לה' הפרו תורתך הלכך אין אנו נזהרים מללמוד בשמיעת קול נשים ארמיות.

הרי שלא התיר ללמוד תורה כשנשים שרות, אלא משום עת לעשות לה'.

במאמר מרדכי (או"ח עה, סק"ד) כתב שאכן הדברים תלויים אלו באלו, והמחבר שכותב שיש להיזהר מלקרוא קריאת שמע כששומע קול אשה, בא לחדש שאפילו בלי כוונה להנות אסור⁵. על כל פנים, כשלא מדובר בדבר שבקדושה, והשאלה היא אם מותר להקשיב לאשה שרה, נראה ברור שאם אין כוונתו להנות, אין בזה איסור.

עוד נציין, שפשטות הדברים של הפוסקים שעסקו במי שאין כוונתו להנות, היינו כעין דבריו של רבנו יונה (המובא בהערה 5) "שאינו שומע אותה ואינו משים לבו אליה", כלומר, שאין

⁵ אמנם, מדברי רבנו יונה (יו. מדפי הרי"ף ד"ה ערוה בעשית) נראה אחרת, שכתב:

ואפילו בשעה שמנגנת (-לאפוקי בשעה שהיא מדברת) אם הוא יכול לכוין בלבו לתפלתו בענין שאינו שומע אותה ואינו משים לבו אליה מותר ואין לו להפסיק קריאתו.

כוונתו כלל לשמוע את השיר. אין הכוונה כאן למי ששומע את השירה כדי להנות מהשיר, אלא שאינו מתכוון לשמוע דווקא אשה שרה, וחילוקים מעין אלו.⁶ אולם בנדון דידן, השואל לא בא במטרה לשמוע את קול הזמרת. אלא הוא בא כדי לנגן, והזמרת נמצאת שם, בלי רצונו, ולכן נדון זה הוא ממש של אינו מתכוון.

ד. טרוד בעבודתו

הגמרא במסכת עבודה זרה (כ:) דנה בשאלה כיצד מותר לאדם לעסוק בהרבעת בהמות. הלא ההתסכלות במעשה הרביעה אינה צנועה. ומסבירה הגמרא שההיתר הוא משום ש"בעבודתיה טריד". הגמרא אומרת, שמסיבה זו מותר גם לתת לכובס בגדי נשים, על אף שאסור לגבר להסתכל בבגדי צבעונים של נשים, משום שהוא טרוד במלאכתו. הרב ליאור (דבר חברון או"ח ע) נשאל על זמרת שמופיעה לפני נשים, ומלגה בקלידן או טכנאי קול כלשהו. האם מותר לו להיות שם. והוא עונה שניתן לסמוך על סברת 'טרוד במלאכתו' גם בהקשר זה, בצירוף עם העובדה שמדובר בשמיעה דרך רמקול, ולא בשמיעה ישירה של הזמרת.⁷ עם זאת, הוא מציין, שצריך להשתדל, שאשה תפעיל את המוזיקה וההגברה.

ה. מסייע ידי עוברי עבירה

עד כאן דנו בשאלה אם לנגן מותר לנגן, כשהוא מלווה זמרת ששרה, מצד שמיעת קול אשה שלו. אולם, יש לדון גם בשאלה, האם מותר לנגן להיות שותף, כשעושים אירוע שבו אשה שרה בפני ציבור. אולי יש בזה משום מסייע ידי עוברי עבירה? לא נדון כאן בכל יסודות עולם המושגים של 'לפני עיוור'. לענייננו, נציין שיש שלושה איסורים הקשורים לאיסור זה: א. כאשר מדובר במצב שבו אדם לא יכול לעבור את העבירה בלי סיוע של אחר, הרי שאם השני מסייע לו הוא עובר על איסור תורה של 'לפני עיוור לא תיתן מכשול'. ב. כאשר מדובר במצב שבו אדם יכול לעבור את העבירה בלי הסיוע של האחר, הרי שהמסייע עובר על איסור דרבנן, המכונה 'מסייע'.

⁶ עיין באגרות משה או"ח א, כו שדן בשמיעת קול פנויה טהורה קטנה, וכתב בתוך דבריו "דאף אם יש להם הנאה משמיעת קול שירה אין להחשיב זה הנאה מהאשה, דכמו כן אם היה מזמר איש נמי היה להם הנאה דשמיעת שירה".

ועיין באריכות בדבריהם של הרבנים סתיו בספרם אבא ביתך חלק ב, בפרק טז, העוסק בקול אשה שדנו באריכות בעניין זה, והסיקו להחמיר. כאמור, לא נכנסתי כאן לדיון בשאלה זו למעשה.

⁷ יש להעיר, שהקלידן והמגביר מן הסתם יושבים קרוב לזמרת, כך שהם שומעים את קול האשה גם בפני עצמו, ולא רק את הקול דרך הרמקול. ובכל זאת, הרב ליאור צירף גם את הסברא שמדובר בקול הנשמע דרך רמקול, ולא הקול המקורי.

ג. לפעמים לא מדובר בסיוע, אלא סתם באמירת מילה טובה לאדם שעובר את העבירה, וזה נקרא 'מחזיק ידי עוברי עבירה'. כך אומרת המשנה במסכת גיטין (סא):

משאלת אשה לחבירתה החשודה על השביעית נפה וכברה וריחיים ותנור, אבל לא תבור ולא תטחן עמה. ואשת חבר משאלת לאשת עם הארץ נפה וכברה ובוררת וטוחנת ומרקדת עמה, אבל משתטיל את המים לא תגע עמה לפי שאין מחזיקין ידי עוברי עבירה.

מחזיקין ידי נכרים בשביעית אבל לא ידי ישראל, ושואלין בשלומן, מפני דרכי שלום.

ופירש רש"י:

ושואלין בשלומם – כל הימים. ואף על פי שמטיל על הנכרי שם שמים שהשלום שמו של הקדוש ברוך הוא.

ובגמרא (שם סב.) מבואר, שהכוונה שדורשים בשלומם ואומרים להם 'בהצלחה' וכדומה. אם כן, מבואר שמותר לומר לגוי 'בהצלחה' כשהוא עובד בשביעית, אבל אסור לומר זאת לישראל, גם לא מפני דרכי שלום (שהרי ההיתר של דרכי שלום מתייחס דווקא לשאלת שלום של נכרי).

בנדון דידן, לא מדובר במצב 'לפני עיוור' ולא של 'מסייע', שכן, הזמרת יכולה לשיר גם אם אתה לא תהיה בהרכב. אתה לא מסייע לה בעצם השירה, ולא הופך את השירה לאפשרית יותר.

מה שכן, יש לדון בשאלה אם אין כאן משום 'מחזיק ידי עוברי עבירה', בכך שאתה מנגן יחד איתה. שכן במשנה מבואר, שגם לעבוד יחד עם עובר העבירה, זה נחשב להחזיק ידי עוברי עבירה.

עם זאת, ישנם שלושה נימוקים שאולי אין כאן איסור מסייע.

ראשית, כאמור, האיסור של שמיעת קול אישה בימינו אינו חד משמעי לדעת. וכיוון שיש פוסקים שמתירים, ויש רבנים שהיו מתירים לה להופיע כך מראש, אולי אין כאן 'מסייע'. שנית, הזמרת שרה במיקרופון. לא ניכנס כאן לדיון בעניין זה במלואו, אבל גם כאן, יש פוסקים שהקלו שאין זה נחשב שמיעת קול אשה⁸.

ושלישית, יש מקום לומר, שכיוון שאתם הרכב עצמאי, ולא הרכב שמוגדר מראש כהרכב עם זמרת, הרי שאתם לא 'מסייעים' לה לשיר, אלא היא שרה עמכם. וכיוון שזה לא נעשה מבחירה שלך, אלא נכפה עליך על ידי מנהל האירוע, זה לא נחשב 'מסייע'.

---

⁸ בפניני הלכה (משפחה, פרק ז סעיף יג) סקר את הדעות המקילות לשמוע קול אשה כשהוא דרך מכשיר אלקטרוני. בנדון דידן, אין מדובר בשמיעה של הקלטה, אלא של הופעה חיה, כך שזה חמור יותר. ובכל זאת, הרב דב ליאור, בתשובה שהזכרנו מקודם, צירף את השיטות האלו גם כשהוא עוסק בהופעה חיה.

ו. יישום למעשה בנדון דידן

אילו היה מדובר בהופעה בפני נשים, הרי שנדון דידן דומה מאוד לנדון של הרב ליאור. לא מדובר שהשואל בוחר מדעתו להשתתף דווקא בהופעה עם זמרת, אלא הוא בא לקונצרט, וגם היא משתתפת שם.

לעניות דעתי, עצם האיסור לשמוע קול נשים בימינו, כשממילא שומעים נשים רבות, לא ברור לחלוטין, אם כי רוב ככל הפוסקים כותבים שצריך להחמיר בכך גם בימינו. אבל בנדון דידן, השואל אינו מתכוון להקשיב לזמרת, והוא טרוד בנגינתו, ומן הסתם הוא שומע גם את קולה (בעיקר) דרך הרמקול, כך שמסתבר שאין בכך איסור.

אולם כאמור, מדובר בהופעה בפני קהל מעורב. במקרה כזה, ההיתר ברור הרבה פחות, בגלל צד 'החזקת ידי עוברי עבירה' שהוזכר. אני לא חושב שזה חשש מספיק בשביל לוותר על לימודי מגמת מוזיקה, אבל כמדומה שצריך להתאמץ להימנע מלנגן יחד עם זמרות, ואם כבר, עדיף כשיש גם זמר וגם זמרת.

ז. ישיבה בקהל בהופעה של זמרת

כאמור בשאלה, כשהשואל אינו מנגן בעצמו, הוא יושב בקהל, ושומע, בין השאר, נשים שרות.

השאלה, במקרה כזה, עולה מפעם לפעם, כשיש טקסים ואירועים, ויושבים שם גם אנשים שהוזמנו מכל מיני סיבות, ויש זמרת ששרה. האם הם צריכים לצאת באמצע.

הגמרא בפסחים (כה:): דנה בשאלה מה הדין כשיש הנאה מדבר איסור, שבאה לאדם בעל כרחו. כגון להנות מריח של קטורת עבודה זרה, כשזה בעל כרחו (כגון כשעובר ליד מקדש של עבודה זרה). מסקנת הסוגיה היא (בין השאר), שאם אפשר לו ללכת בדרך אחרת, שבה לא יצטרך להנות מהריח, עדיין מותר ללכת בדרך שבה כן יריח, אם אינו מתכוון להנות, לדעת רבי שמעון, שהלכה כמותו.

החפץ חיים (הלכות לשון הרע כלל ו, באר מים חיים אות יד) הקשה על כך, מהגמרא בבבא בתרא (נו:): האומרת שמי שיכול ללכת בדרך אחרת, ועובר בכל זאת ליד הנשים הכובסות ליד הנהר, שאינן צנועות, הרי הוא בגדר רשע. הרי שאף שאפשר ולא מכוון, ובכל זאת, הגמרא אומרת שזה איסור.

החפץ חיים מתרץ:

ונראה לי דסברת הגמרא דבעריות, מפני שנפשו של אדם מחמדתן, צריך להחמיר יותר. דהגם שעתה חושב שלא ניחא ליה בהנאה זו, פן יתגבר יצרו עליו בעל כרחו ויבוא להרהר על ידי זה. וכן מצינו בכמה ענינים שהחמירו יותר בעניני הסתכלות מכל האיסורים שבתורה אף בלא אפשר ולא מכוין.

ולפי דבריו, יש לומר, שמי ששומע קול אשה שרה ללא כוונה, ויכול ללכת בדרך אחרת, שבה לא ישמע אותה, עובר על איסור. לעומת זאת, בשו"ת תורה לשמה (סימן שצד) לא נחית לחילוקו של החפץ חיים, והקל בכל עניין.

עוד יש לומר, שגם אם החפץ חיים החמיר בהסתכלות ממש, בקול אשה, שהוא קל יותר, יש יותר מקום להקל.
כאמור, כמה וכמה רבנים בזמננו התיירו שלא לצאת מטקסים כאלו באמצע, כדי לכבד את המעמד. והוא הדין בנדון דידן.

